

Lekcija 1:

Zlostavljanje i

elektronično nasilje:

porijeklo fenomena,

definicije i razlike

Budući da se radi o iznimno složenom i raznolikom fenomenu, zlostavljanje se može analizirati i razmatrati s različitih gledišta. Osnovno je da učitelji uzmu u obzir neke aspekte zlostavljanja, poput ometajućeg ponašanja u razredu, socio-obrazovne uznemirenosti počinitelja nasilja, itd.; svojim profesionalnim ciljem, učitelji bi trebali tražiti pokazatelje uznemirenosti i obrazovni nedostatak kod svih uključenih i pokušati osmisliti intervencije usmjerene na poboljšanje tog gledišta situacije.

- [1.1 Porijeklo i razvoj fenomena](#)
- [1.2 Fenomen vršnjačkog nasilja u školi](#)
- [1.3 Elektroničko nasilje - Definicija fenomena](#)
- [1.4 Razlika između zlostavljanja i elektroničkog nasilja](#)
- [1.5 Uloge u zlostavljanju i elektroničkom nasilju](#)
- [1.6 Vrste zlostavljanja i elektroničkog nasilja](#)
- [1.7. Uzroci zlostavljanja i elektroničkog nasilja](#)
  - [1.7.2 Uzroci elektroničkog nasilja](#)

- 1.7.1 Uzroci zlostavljanja

- 1.8 Društvene posljedice zlostavljanja i elektroničkog nasilja

1.1 Porijeklo i razvoj fenomena

Mediji nas svakodnevno upozoravaju na sve hitniju potrebu suočavanja s fenomenom koji je raširen među mladima: bullying-om, odnosno zlostavljanjem. Eksponencijalni rast ovog fenomena, posebno u školskom kontekstu, naglašava važnost bavljenja ovim problemom, njegovog proučavanja i učenja o njemu kako bi se spriječilo da u budućnosti postane prava društvena pošast.

Prvo istraživanje o fenomenu zlostavljanja u školi razvijeno je u Norveškoj i datira iz ranih 1980-ih, kada je Olweus (1983) proveo deskriptivno istraživanje norveške školske populacije i utvrdio visoku učestalost i ozbiljnost fenomena u svim dobnim skupinama.

Počevši od ove prve ankete, tijekom godina, istraživanja su se umnožila diljem svijeta kako bi se istražila učestalost fenomena zlostavljanja i istražila psihološka i relacijska dinamika koja se pokreće između onih koji su uključeni u sam fenomen. U Engleskoj su, na primjer, Whitney i Smith (1993) proveli istraživanje koje je pokazalo da, iako je učestalost fenomena varirala između različitih vrsta proučavanih škola, u osnovnim školama postotak žrtava nikada nije bio ispod 19%, a postotak žrtava u srednjim školama nikad nije bio ispod 8%. Smith i Sharp (1994) radili su četiri tromjesečja u 23 škole u Ujedinjenom Kraljevstvu i uočili da je, nakon njihove intervencije, poboljšanje problema bilo u pozitivnoj korelaciji s opsegom predanosti sudionika. U mnogim drugim zemljama, poput Australije, Belgije, Finske, Španjolske i Sjedinjenih Država, provedene su intervencije velikih razmjera, što je omogućilo dolazak do niza varijabli za koje se čini da su prisutne u svim realnostima koje su proučavane i koje omogućuju prepoznavanje određenih međukulturalnih specifičnosti fenomena zlostavljanja. Pokazalo se da postotak ponašanja koje se može kategorizirati kao vršnjačko nasilje opada kako raste dob uključene djece, ali to ne znači poboljšanje ili povlačenje fenomena, već samo promjenu. Doista, incidenti zlostavljanja postaju rjeđi, ali se povećava njihova opasnost i ozbiljnost (Smith i sur., 2008). Nadalje, pokazalo se da su obično muškarci, u većem postotku nego žene, ti koji preuzimaju ulogu nasilnika, no djevojčice su te koje se više koriste neizravnim oblicima zlostavljanja (Björkqvist, 1994) – poput okrutnih riječi, odbijanje zahtjeva za partnerstvo na projektima ili sudjelovanje u grupama.

Drugi tipični elementi, proizašli iz različitih istraživanja provedenih u različitim dijelovima svijeta, tiču se mjesta kojima se daje prednost manifestacije fenomena zlostavljanja, a to su školski prostori, ali i činjenice da uloge nasilnika i žrtve zadržavaju svoje stabilnost tijekom vremena (Menesini, 2000).

1.2 Fenomen vršnjačkog nasilja u školi

Posljednjih desetljeća došlo je do značajnog razvoja u istraživanju fenomena zlostavljanja djece i mladih (CYP). Rješavanje problema koji utječu na dobrobit CYP-a u školskim okruženjima postalo je sve veći prioritet na međunarodnoj razini, uz predloženu vezu između pristupa sigurnom i inkluzivnom školovanju i društvene dobrobiti i prosperiteta, a Ujedinjeni narodi u svom nedavnom izvješću (O'Higgins- Norman i sur., 2022). Doista, UN-ovi ciljevi održivog razvoja (SDGs) nalažu zemljama da se usredotoče na upravljanje problemima, kao što je zlostavljanje u školskim okruženjima, kao prioritet i osiguraju pristup pravednom i inkluzivnom obrazovanju. Ova načela su relevantna za pružanje podrške pristupu sigurnim okruženjima za sve CYP-ove u populaciji učenika sa SDG 16 koji promiče ulogu obrazovanja u podržavanju razvoja miroljubivih i inkluzivnih društava. Prema Olweusu (2013. str. 770), „zlostavljanje od strane vršnjaka predstavlja ozbiljno kršenje temeljnih prava izloženog djeteta ili mladeži” i upravljanje ovim fenomenom je prioritet za pružanje odgovarajućeg obrazovanja.

S obzirom na prioritet koji je dan proučavanju zlostavljanja među CYP-ovima unutar istraživačke literature i prioriteta međunarodne politike, zabrinjavajuće je da i dalje postoji neslaganje u pogledu definiranja i konceptualizacije zlostavljanja (Cornu, Abduvahobov, Laoufi, Liu i Séguy, 2022.; O'Higgins-Norman i sur., 2022). Tradicionalno, zlostavljanje je bilo pod jakim utjecajem definicija koje je razvio Olweus (1993) čija se definicija sastoji od tri kriterija:

- 1) Namjera (želja ili cilj nanošenja štete, zastrašivanja i/ili ponižavanja),
- 2) Ponavljanje i trajanje, i što je najvažnije,
- 3) Neravnoteža moći između pojedinaca u zajedničkom društvenom okruženju (Olweus, 1993; 2013).

Određeni oblik razlike u moći shvaća se kao raznolik i ovisan o kontekstualnim čimbenicima, kao što je, na primjer, fizička razlika u snazi, status društvene grupe unutar grupe vršnjaka ili ekonomski čimbenici. Zlostavljanje se može dogoditi tijekom izravne (tj. licem u lice) ili neizravne (tj. ne uključuje fizičku blizinu ili izravnu osobnu interakciju) interakcije. Može poprimiti niz oblika poput fizičkog (npr. udaranje šakom, nogom), relacijskog (tj. radnje namijenjene narušavanju ugleda ili odnosa), imovinske štete (tj. uništavanje ili krađa osobne imovine) i verbalnog (tj. usmena ili pismena komunikacija s namjerom nanošenja štete). Slučajevi zlostavljanja također se mogu pojaviti u nizu različitih konteksta kao što su škola, zajednica (ali uključujući CYP-ove koji se poznaju iz škole) i online u obliku elektroničkog nasilja.

Međutim, novija literatura dovela je do neslaganja među istraživačima u vezi gledišta ove definicije. Na primjer, neki su sugerirali da bi interakcije mogle biti slične, ali da možda ne ispunjavaju kriterije da se kategoriziraju kao zlostavljanje, pri čemu se sukob između ravnopravnih pojedinaca preko istaknutih čimbenika moći predlaže kao "sukob između jednakih" (Elliot i sur., 2010., str. 534) ili međuljudsku agresiju, a ne epizodu zlostavljanja. Osim toga, također je bilo neslaganja u vezi s ponavljanjem uloga pojavnosti interakcija kako bi se zadovoljili kriteriji da se smatra zlostavljanjem (Wolke & Lereya, 2015). Ova ograničenja u tradicionalnim definicijama zlostavljanja pojačana su s obzirom na veću rasprostranjenost i fokus na fenomen elektroničkog nasilja koje se odvija putem internetskih platformi ili medija. Brzo umnažanje video sadržaja i mogućnost opetovanog dijeljenja poruka ili videodatoteka među društvenim skupinama doprinosi društvenoj složenosti fenomena zlostavljanja i načina na koji se on predočava.

UNESCO-ov znanstveni odbor nedavno je pokušao ponovno pregledati definicije vršnjačkog nasilja u školi prema perspektivi koju su utvrdili kao pristup cjelovitom obrazovanju (Cornu i sur., 2022). Ovaj pristup smješta školu unutar šireg društvenog konteksta u kojem ona postoji, uključujući širu obrazovnu zajednicu, unutar šireg društva i razmatra tehnologije koje podržavaju odnose u ovoj široj predodžbi. Ovaj pristup ima širu perspektivu u pogledu zlostavljanja i pod jakim je utjecajem perspektive društveno-ekološkog okvira (Bronfenbrenner, 1979.; Espelage & Swearer, 2004). Definicija koju su razvili određuje vršnjačko nasilje u školi kao osobno i online ponašanje između učenika unutar društvene mreže koje uzrokuje fizičku, emocionalnu ili društvenu štetu ciljanim učenicima. Karakterizira ga neravnoteža moći koju omogućuju ili koče društvene i institucionalne norme te kontekst škola i obrazovnog sustava. Vršnjačko nasilje podrazumijeva odsustvo učinkovitih odgovora i brige prema meti od strane vršnjaka i odraslih (Cornu et al, 2022).

1.3 Elektroničko nasilje -

Definicija fenomena

Vrlo često se događa da blaži ili vrlo ozbiljni sukobi među vršnjacima putem interneta također mogu postati činioci nasilja i prijevare, s ozbiljnim rastućim učincima za mete. Važno je i korisno promicati i omogućiti izravno suprotstavljanje između dotičnih osoba kako bi se spriječilo da se nesviđanja nastave i da situacija eskalira u nešto ozbiljnije. Objavljivanje fotografija, video zapisa ili privatnih podataka o meti, širenje klevete putem tehnoloških alata i sredstava kao što su mobilni telefoni ili e-pošta, ili provedba opetovanih prijetnji usmjerenih na metu, samo su neki od primjera djelovanja elektroničkog nasilja. Lakoća i kompetencija s kojom se nove generacije koriste tehnologijom omogućuje im da počine elektroničko nasilje. Djeca i mladi uključeni u nasilničko ponašanje i meta odvojeni su zaslonom računala ili zaslonom pametnog telefona: to sprječava potpuno razumijevanje koliko bolno pati meta ili koliko su ozbiljna djela koje provodi elektronički nasilnik. Ta se djela provode s ciljem vrijeđanja, narušavanja ugleda, utjerivanje straha ili jeze kod nekoga, stjecanja popularnosti u skupini ili jednostavno zabave ili borbe s dosadom. Radi se, dakle, o namjernom zlostavljanju (različito od onoga što može biti šala ili svađa) koje se provodi na trajan (barem nekoliko mjeseci) i sustavan način, na štetu iste osobe, a pri čemu postoji neravnoteža moći, gdje oni koji imaju moć, u ovom slučaju virtualnu, vrše na štetu onih koji su slabiji. Na internetu je publika koja svjedoči uznemiravanju eksponencijalno brojna te su stoga društvene posljedice koje slijede još brže i tegobnije, ako se odnose na klevetu. Iz tog razloga, meta često razvija paranoidne misli jer vjeruje da je čak i u njezinoj odsutnosti, glasina na mreži o njemu/njoj neprekidna, kontinuirana i stalna.

GLAVNE ZNAČAJKE

Mogućnost posjedovanja anonimnog identiteta i poteškoće u pronalaženju počinitelja nasilja olakšavaju uključivanje u progoniteljska ponašanja na mreži te odbacuju brigu da će biti otkriveni, neodobravani ili kažnjeni. Lakoća pristupa mreži također omogućuje da distribuirani materijal cirkulira tiho i bezuvjetno bez vremenskog ograničenja te ostaje na mreži dugo vremena. U ovoj situaciji, moralna neangažiranost (Bandura, 2002) može se smatrati jednim od psiholoških mehanizama koji tjeraju elektroničkog nasilnika da nekoga progoni. Dolazi do takozvanog 'gubljenja ljudskosti': elektronički nasilnik na kraju odvoji sebe od opasnosti, tj. nevolje koja bi mu bila prouzročena. Ovo splašnjavanje empatije (shvaćeno kao sposobnost da se 'hoda u cipelama druge osobe') obuzdava nastanak i razvoj osjećaja krivnje pred tuđom patnjom. Uistinu, u elektroničkom nasilju, odsutnost stvarnog kontakta između CYP-a koji je uključen u zlostavljanje i mete (kontakt licem u lice) olakšava i pojačava gubljenje ljudskosti - dehumanizaciju. Štoviše,

nepostojanje prostornih i vremenskih ograničenja omogućuje pojavu da se širi posvuda i vremenski neograničeno, dok nevidljivost i mogućnost stvaranja lažne osobnosti i virtualnog identiteta omogućuje elektroničkom nasilniku da poveća svoju moć: to je također razlog zašto je razina dezinhibicije visoka, a na mreži se provode različite radnje od onih koje bi se radile u stvarnom životu. Zapravo, mogućnost da budete 'druga osoba' na internetu može oslabiti etičke dvojbe: elektronički nasilnik, zapravo, ne uviđajući posljedice svojih postupaka, ne shvaća ozbiljnost onoga što radi. Štoviše, nepostojanje odnosa i poznavanja s drugom osobom dodatno pojačava ovaj čimbenik: vrlo često kod elektroničkog nasilja, ljudi zapravo ne poznaju jedni druge. Budući da je teško pronaći identitet elektroničkog nasilnika, ovaj fenomen postaje još rašireniji.

1.4 Razlika između zlostavljanja i elektroničkog nasilja

Iako govorimo o dva štetna fenomena koji utječu na dobrobit drugih ljudi, postoje mnoge bitne razlike između vršnjačkog i elektroničkog nasilja. Često se djela zlostavljanja odvijaju između ljudi iz iste škole ili grupe, između ljudi koji se međusobno poznaju. Epizode se često događaju u razredu, u školi, u sportskim grupama i događaju se u određeno vrijeme: tijekom igre, na putu od kuće do škole ili u svlačionicama sportskog centra. U ovom fenomenu očita je potreba nasilnika da se učini 'vidljivim', da bude u središtu pozornosti: razina dezinhibicije CYP-a uključenog u nasilničko ponašanje u ovim slučajevima često također ovisi o grupnoj dinamici. CYP koji se bavi nasilničkim ponašanjem provodi djela agresije, bez obzira na posljedice njegovih postupaka protiv mete. S druge strane, u elektroničkom nasilju mogu biti uključeni ljudi iz cijelog svijeta, čak i ako se međusobno ne poznaju. Materijal se može širiti cijelim svijetom i kružiti internetom u bilo kojem trenutku, čak i dugo vremena ostati na mreži. U ovom fenomenu postoji visoka razina dezinhibicije od strane elektroničkog nasilnika: on/ona čini stvari koje bi bile više suzdržane u stvarnom životu, možda i zato što je njegova/njezina moć povećana nevidljivošću i činjenicom da zapravo ne može vidjeti učinke njegovih/njezinih postupaka. Studija koju su proveli neki znanstvenici istaknula je činjenicu da su se oni koji su bili zlostavljani izvan mreže često pokazali nasilnicima na mreži, mijenjajući svoje uloge u dva konteksta, možda vođeni anonimnošću i željom za osvetom (Ybarra i Mitchell, 2004). Još jedno zamjenjivanje uloga, ali u suprotnom smjeru, zabilježeno je u drugoj studiji koja pokazuje da je vjerojatnije da će mete elektroničkog nasilja biti nasilnici u tradicionalnom kontekstu (Raskauskas i Stoltz, 2008).

1.5 Uloge u zlostavljanju i elektroničkom nasilju

S obzirom na društvenu i transakcijsku prirodu zlostavljanja, tj. vršnjačkog nasilja kao fenomena, istraživači su istraživali različite uloge CYP-a koji sudjeluju ili doživljavaju slučajeve nasilja (Olweus, 2013). To je tradicionalno bilo podijeljeno u dvije kategorije ili uloge, tj. nasilnika i žrtve, s dodatnom kategorijom sudionika koja je nedavno dodana (Gumpel, 2008; Olweus, 2013; Yen, Ko, Liu i Hu, 2015). Što se tiče novijeg rada na programima za prevenciju zlostavljanja, koriste se termini i uloge 'meta', 'CYP koji sudjeluju u nasilničkom ponašanju' i 'promatrači'.

Nasilničke uloge

U razvoju programa za prevenciju zlostavljanja važno je uzeti u obzir jezik, termine i uloge unutar dinamike zlostavljanja. Dizajn, razvoj i provedba programa trebaju govoriti o karakteristikama ovih uloga. Pojmovi 'nasilnik' i 'žrtva' obično označavaju pojedince, dok izrazi 'meta' i 'oni koji sudjeluju u nasilničkom ponašanju' naglašavaju elemente ponašanja i mogućnost promjene. Nedavni programi uključili su ulogu promatrača kao dio strategije prevencije vršnjačkog nasilja, npr. FUSE, DCU. Poučavanje promatrača da reagiraju na odgovarajući način (obeshrabrujući, intervenirajući ili prijavljujući nasilničko ponašanje) može biti učinkovit način za ograničavanje i sprječavanje nasilničkog ponašanja.

CYP-ovi koji sudjeluju u nasilničkom ponašanju

Učenici koji zlostavljaju druge često to čine kako bi stekli status i priznanje svojih vršnjaka. Njihovo nasilničko ponašanje pojačava se kada zastrašuju svoje mete i kada se grupa vršnjaka dogovara tako što ne izaziva začetnika ili ne prijavljujući zlostavljanje osoblju.

Zlostavljanje može biti nagrađujuće, povećavajući društveni status začetnika dok snižava društveni status njegove mete. Kultura škole snažno će utjecati na to u kojoj se mjeri to događa.

Mete

Učenici svih dobi mogu biti izloženi riziku od zlostavljanja (tj. da budu mete) iz čitavog niza razloga, uključujući:

- razlikujući se od većinske kulture škole u smislu etničke pripadnosti, kulturnog ili vjerskog porijekla, seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili društveno-ekonomskog statusa; imajući teškoću u razvoju, posebne odgojno-obrazovne potrebe ili probleme s mentalnim zdravljem
- biti neasertivan ili povučen (na primjer, izolirani učenici s niskim samopoštovanjem)
- akademski uspjeh (biti percipiran kao osoba s visokim ili slabim uspjehom)
- nedavno prešavši u školu (prirodnim napredovanjem kroz škole, prelazak u novu školu zbog problema u ponašanju u prethodnoj školi ili preseljenje u to područje iz drugog grada ili zemlje).

Promatrači

Promatrači su učenici koji su svjedoci zlostavljanja. Oni mogu biti snažne utjecajne osobe – način na koji reagiraju može potaknuti ili spriječiti one koji zlostavljaju druge. Postoje različite vrste promatrača:

- sljedbenici (pomagači) – ne započinju, ali preuzimaju aktivnu ulogu u nasilničkom ponašanju
- podržavatelji (ojačivači) – ne napadaju aktivno metu, već daju pozitivnu povratnu informaciju začetniku nasilničkog ponašanja, osiguravajući mu publiku smijanjem i drugim ohrabrujućim gestama
- branitelji – ne sviđa im se zlostavljanje i pokušavaju pomoći meti uplitanjem, dobivanjem podrške učitelja (koristeći “sigurno pričanje/prijavu”¹) ili pružanjem izravne podrške meti
- autsajderi – drže se podalje, ne stavljaju se ni na čiju stranu niti se aktivno uključuju, već svojim 'tihim odobravanjem' dopuštaju da se zlostavljanje nastavi.

Promatrači mogu imati nekoliko različitih uloga:

- pomažu učenicima koji sudjeluju u nasilničkom ponašanju i aktivno se tome pridružuju
- potiču ili pokazuju odobravanje učenicima koji sudjeluju u nasilničkom ponašanju
- ne rade ništa ili su pasivni
- brane ili su podrška meti (učeniku koji je zlostavljan) uplitanjem, traženjem pomoći ili tješanjem.

Promatrači koji ne poduzimaju ništa ili se ponašaju na način koji daje tiho odobravanje (gledanje, kimanje glavom, zanemarivanje) potiču nastavak nasilničkog ponašanja. Poučavanje promatrača da reagiraju na odgovarajući način (obeshrabrujući, uplićući se ili prijavljujući nasilničko ponašanje) može biti učinkovit način za ograničavanje i sprječavanje zlostavljanja.

1 Sigurno pričanje/prijava (eng. safe telling) je kultura koja potiče sve učenike da prijave zlostavljanje, bez obzira jesu li meta, inicijator ili promatrač.

1.6 Vrste zlostavljanja i elektroničkog nasilja

Postoje različiti načini zlostavljanja.

Zlostavljanje može biti fizičko, kada se provodi putem fizičke agresije i zlostavljanja (udaranje, šutiranje, guranje, udaranje, štipanje ili nasrtanje predmetima). Ali, može se odnositi i na nasilje nad stvarima ili imovinom, na primjer, uzimanjem predmeta, oštećivanjem istih ili iznuđivanjem novca od mete. Općenito, ovaj oblik zlostavljanja je najlakše otkriti.

No, zlostavljanje se može manifestirati i u verbalnom obliku, kroz vrijeđanje, zadirkivanje te verbalnu agresiju. To znači ismijavanje, ponavljajuće ismijavanje mete, prozivanje ponižavajućim nadimcima, komentiranje načina na koji se oblače ili govore, davanje rasnih ili seksističkih primjedbi. Ovaj oblik nasilja koji se ponavlja tijekom vremena dovodi do štetnog stalno razvijajućeg unutarnjeg iscrpljivanja mete. Ali postoji i neizravno ili psihičko nasilje koje se uglavnom provodi širenjem kleveta, namjernim isključivanjem, širenjem dosadnih tračeva ili putem prijetnji, ponižavanjem i ismijavanjem. Suprotno tome, definira se kao relacijsko kada uključuje izolaciju cilja. Ignoriranje nekoga također spada u ovaj oblik zlostavljanja. Ovo se posebno odnosi na oblik 'agresije' koji se uglavnom manifestira u obliku 'podmuklog trača' i više pogađa ženski nego muški spol.

Elektronički nasilnik može svojoj meti nanijeti trenutačno i dugoročno nasilje ili psihičku ozljedu na razne načine:

- Videosnimanje i objavljivanje zlostavljanja (eng. cyberbashing)
- Elektroničko/online uznemiravanje (eng. harassment)
- Elektroničko klevetanje (eng. denigration)
- Elektroničko zastrašivanje (eng. cybersatllking)
- Vrijeđanje porukama (eng. flaming)
- Lažno predstavljanje/krađa identiteta (eng. impersonation)
- Elektroničko isključivanje/ostracizam (eng. exclusion)
- Elektroničko razotkrivanje ili prijevara (eng. outing or trickery)
- Izlaganje neprimjerenog sadržaja (eng. exposure)
- Sekstiranje (eng. sexting)
- Ucjena na temelju seksualnog sadržaja (eng. sextortion)

VIDEO SNIMANJE I OBJAVLJIVANJE ZLOSTAVLJANJA (CYBERBASHING)

VIDEO SNIMANJE I OBJAVLJIVANJE ZLOSTAVLJANJA je najčešći oblik elektroničkog nasilja i očituje se kada je meta napadnuta, udarena ili uznemiravana dok skupina promatrača snima scenu mobilnom kamerom, a zatim širi slike i snimke na mreži.

Digitalne pretvorbe su korištene od strane CYP-a kako bi ponizio, napao i ocrnio druge, od kojih su mnogi većini odraslih nepoznati.

Riječ je o oblicima nasilja, često odglumljenih u grupi, u kojima se koristi fizička sila s namjerom povrijeđivanja: djeca se međusobno udaraju šakama i nogama, djevojčice se tuku i vuku za kosu dok drugi stoje sa strane i gledaju što se događa, bez uplitanja, osim što komentiraju i potiču ih da nastave, dok oni sve to snimaju iza zaslona pametnog telefona. Videozapisi se zatim objavljuju na grupama i stranicama s hashtagom WorldStar, raširenim po cijelom svijetu kako bi bili vidljivi i popularni, kako bi dobili lajkove, komentare i dijeljenja na videozapisu koji privlači pozornost.

Riječ je o 4 od 100 tinejdžera koji snimaju svoje vršnjake dok ih tuku i trpe fizičko nasilje, a da uopće ne istupe, ostavljajući ih na milost i nemilost ovoj vrsti nasilja (podaci Talijanskog nacionalnog opservatorija za adolescenciju).

Najuznemirujuće gledište je dijeljenje, uvažavanje i poticanje mržnje na mreži: videozapisi zapravo u kratkom vremenu dosegnu tisuće pregleda i lajkova. Nitko ne istupa; naprotiv, većina onih koji gledaju ove videe kao da gledaju film. Smiju se, uživaju, komentiraju uz uvrede i dijeljenje, potičući fenomen.

Stranice na kojima su prikupljeni ovi videozapisi nekoliko su puta označene i zatvorene, ali zatim ponovno otvorene pod drugim imenima, tako da se većina videozapisa još uvijek može pronaći na internetu, što izaziva vrlo snažan učinak širenja.

Postoji rizik poticanja normalizacije, većeg prihvaćanja takvog ponašanja onih koji su već skloni ovoj vrsti nasilja. Postoji i velika neodgovornost u onima koji gledaju i ništa ne poduzimaju jer se ne osjećaju osobno uključeni, jer se pokrivaju činjenicom da 'nisu oni ti koji se bore protiv'. Paravan također dehumanizira, skida osjećaje i emocije kod onih koji se ne stavljaju u kožu žrtve i ne pokazuju solidarnost s njima.

Kod ovih CYP-ova postoji potpuni nedostatak svijesti o tome što rade i sebi i drugima, ne uspijevajući razumjeti granicu između igre, zabave, prijetvornosti i nasilja. Nedostaje obrazovanje na svim poljima, koje mora uključiti i sve one gledatelje koji bi, ako su odmah istupili i ako nisu dijelili, mogli barem zaustaviti ovu vrstu nasilnog fenomena.

VIDEO: SADA JE VRIJEME | Nagrađivani kratki film

<https://www.youtube.com/watch?v=ZaqimvvTdos> (trajanje 4,39)

ELEKTRONIČKO/ONLINE UZNEMIRAVANJE ILI OCRNJIVANJE (HARASSMENT OR PUT DOWN)

ELEKTRONIČKO/ONLINE UZNEMIRAVANJE se sastoji od opetovanog slanja uvredljivih, neugodnih, klevetničkih i uvredljivih poruka, koje se šalju uzastopno tijekom vremena, putem tehnoloških sredstava (chat, e-mail, SMS poruke, blogovi, anonimni telefonski pozivi).

OCRNJIVANJE: tj. ocrniti nekoga putem e-maila, SMS poruka, postova poslanih na blog, tj. grupu ljudi. Cilj ovog alata nije utjecati na osobu kakva ona stvarno jest, već na njenu reputaciju u očima drugih, koja je ugrožena ne samo na internetu, već i od strane svih onih koji su informirani od strane elektroničkog nasilnika.

Riječ je, dakle, o neuravnoteženom odnosu u kojem je, kao i kod tradicionalnog zlostavljanja, meta uvijek u pozicija "jedan dolje" (Watzlawick, Beavin, Jackson, 1971), tj. pasivno trpi uznemiravanje ili, u najboljem slučaju, obično neuspješno pokušava, uvjeriti progonitelja da prestane s agresijom. U nekim slučajevima, elektronički nasilnik, kako bi povećao svoju ofenzivnu aktivnost, također može uključiti svoje internetske kontakte (mailing liste), koji, iako možda izravno ne poznaju ciljnog učenika, mogu sudjelovati u agresiji na mreži (ovaj bi se fenomen mogao odrediti kao 'uznemiravanje uz dobrovoljno novačenje', Pisano, 2008).

Evo priče koja objašnjava ovaj fenomen:

"Valeria je sretna. Konačno, nakon nekoliko mjeseci, uspjela se spojiti s Manuelom, dečkom koji joj se sviđao od početka školovanja. Pobijedila je sramežljivost i u subotu je, na Lukinom tulumu, pitala Manuela želi li on biti s njom. On je, nakon jako dugog trenutka šutnje rekao da. Valeria je u sedmom nebu i šali se s prijateljicama putem chata. Neki se šale da je sretnica što ima tako zgodnog dečka, a drugi joj čestitaju na osvajanju. Valeria se smije, posramljena i sretna u isto vrijeme.

Zatim pametni telefon ponovno zazvoni: to je tekstualna poruka s nepoznatog broja. Poruka je brutalna: 'Natjerat ću te da platiš'. Valerija je začuđena, misli da je greška, da je poruka namijenjena nekome drugome. Nedugo nakon toga, pametni telefon ponovno zazvoni: isti je broj, a poruka je još više zastrašujuća. Valeria problijedi, polako proguta. Zatim se ohrabri i napiše: "Tko si ti? ". Odgovora nema.

Ostatak dana zagonetni korisnik se ne javlja niti je traži. Isto se događa i sljedeći dan, a Valeria opet šuti. Napokon, ona može misliti samo na Manuela s kojim izmjenjuje beskrajn niz slatkih poruka.

Ali nakon tri dana, nepoznati broj se vraća i ovaj put ne ostavlja mjesta sumnji: 'Ukrala si mi Manuela'. Valeria je svladana bijesom: nikome nije ukrala dečka, Manuel je taj koji je izabrao nju.

Pokušava saznati tko je pošiljatelj, ali ne može dobiti nikakvu točnu informaciju.

U međuvremenu se broj poruka povećava, postaju konstanta u njezinim danima, poput straha koji joj steže želudac svaki put kad telefon zazvoni. Valeria se također počinje bojati puta od kuće do škole: boji se da će netko iznenada doći i povrijediti je. Na kraju odluči prekinuti s Manuelom. Ne želi ga više vidjeti, jer nelagoda prati svaki trenutak proveden s njim."

ELEKTRONIČKO KLEVETANJE (DENIGRATION)

ELEKTRONIČKO KLEVETANJE se sastoji od širenja kleveta, laži ili glasina, ogovaranja (često uvredljive i okrutne prirode) u svrhu klevetanja ili uvrede nekoga ili pak narušavanja njegovog ugleda i osobnih odnosa putem mreže.

Elektronički nasilnici mogu slati ili na internetu objavljivati izmijenjene slike (fotografije ili video isječke) mete. Na primjer, prilagođavanjem i izmjenom lica ili tijela ciljnog učenika kako bi ga/je ismijali, ili tako da ga/je učine glavnom ulogom seksualno eksplicitnih scena, korištenjem fotomontaža.

U tim slučajevima vršnjaci koji primaju poruke ili gledaju fotografije/video isječke na internetu nisu nužno mete (kao što je pretežno slučaj kod elektroničkog uznemiravanja i elektroničkog zastrašivanja), već ponekad i pasivni gledatelji elektroničkog nasilja (kada samo gledaju), vjerojatnije oni aktivni (ako preuzmu materijal, podijele ga drugim prijateljima, komentiraju ga i izjašnjavaju se o njemu).

Stoga, za razliku od elektroničkog zastrašivanja, uvredljiva i namjerna aktivnost elektroničkog nasilnika može biti u obliku samo jedne radnje (npr. objavljivanje retuširane fotografije kolege iz razreda), koja može generirati, uz aktivan, ali ne nužno i potreban, doprinos drugih korisnika interneta ("nedobrovoljno novačenje", Pisano, 2008), nepredvidivi negativni učinci.

Konačno, elektroničko klevetanje je oblik elektroničkog nasilja kojim se učenici najčešće služe protiv nastavnika: zapravo postoje brojni ozbiljno uvredljivi video isječci na internetu koji prikazuju scene iz učionice. U nekim su slučajevima prikazane scene očito lažne i stvorene posebno radi klevetanja, od strane učenika, no ponekad su nažalost i istinite.

Evo konkretnog primjera:

"Marko je na prvoj godini srednje škole i dospio je u razred u kojem nikoga ne poznaje: sklapanje novih prijateljstava je teško. Kako bi probila led, Annalisa se pobrinula za to: nakon što je sve pitala za broj mobitela, njezin razrednik stvara razrednu grupu na WhatsApp-u. Djeca počinju komunicirati. Ima onih koji pišu šale, poput Giacomina, onih koji šalju neobične fotografije, poput Sare, i onih, poput Glorije, koji odgovaraju samo nasmiješenim osječajnicima i jednostavnim 'ahah'. Drugi, međutim, gledaju razgovore, ali ne sudjeluju. Annalisa se ne brine: prije ili kasnije će i oni

doći na red. Čini se da grupa na WhatsApp-u pomaže i u stvarnom životu, jer djeca sada razgovaraju o toj podijeljenoj fotografiji ili toj pjesmi za koju je Sara poslala poveznicu.

Sve je dobro, ukratko. Dok nije stigao test iz matematike. Dan prije svi pričaju o tome, i obećavaju da će 'jedni drugima pomoći' i 'sugerirati'. Rasprava se u skupini nastavlja i nakon završetka testa. I po prvi puta, umiješa se Dario. Dario sjedi dva sjedala dalje od Marka: uvijek se drži povučeno i malo govori. Njegovi najbolji prijatelji su u drugim razredima i s njima provodi vrijeme za igru. Tijekom ispita Dario je završio pored Marka i cijelo vrijeme tijekom pisanja ispita, pitao ga za njegove rezultate, tj. odgovore. Ali Marko mu nije mogao pomoći jer ga je učiteljica držala na oku.

Dario se tada prvi puta javlja u grupi s vrlo konkretnom optužbom: Marko mu je odbio predati zadatak. To je lažna optužba i puna uvreda. Marko se pokušava opravdati, no Dario ga nastavlja vrijeđati. Netko pokuša zaustaviti školskog kolegu, ali se gotovo odmah zasiti i odustane: naposljetku, njegov napad je samo na Marka te svi radije pričaju o nečem drugom.

Jedino Annalisa svom nepravедno napadnutom prijatelju piše privatnu poruku: poručuje mu da pusti to, da Dario samo laže i da mu nitko ne vjeruje. Međutim, Marka su te teške riječi boljele. On si ne može pomoći i ne dati im težinu. I tako, ono što je nekada bio prostor za zabavu, sada postaje bojno polje, a Marko gubi volju za komunikacijom sa svojim vršnjacima...'

VIDEO: Cyberbully. Internetski trač.

<https://www.youtube.com/watch?v=qLGfm6pquX0> (trajanje 2.49)

ELEKTRONIČKO ZASTRAŠIVANJE (CYBERSTALKING)

ELEKTRONIČKO ZASTRAŠIVANJE se sastoji od stalnog slanja zastrašujućih poruka koje sadrže prijetnje i uvrede. Može se smatrati pravim telematskim progonom nakon kojeg se meta počinje bojati za svoju fizičku sigurnost.

Ako elektroničko uznemiravanje uključuje ciljanje nekoga s vremena na vrijeme, elektroničko zastrašivanje (proganjanje na mreži) je nemilosrdna baraža, čiji je cilj zastrašiti metu prijetnjama, čak i fizičkim nasiljem.

"Subota je poslijepodne i Mattia je otišao u park sa svojim prijateljima na nogometnu utakmicu protiv starije djece u susjedstvu. Neposredno prije posljednjeg gola, onog koji će odlučiti izazov, Mattia vidi napadača protivničke ekipe kako napreduje. Odluči mu se suprotstaviti prilično naglim prekršajem i doskoči mu. Njegovi suigrači vraćaju loptu i zabijaju u protunapadu. Među svojim suigračima Mattia postaje heroj, onaj koji je spasio utakmicu. Ali napadač protivničkog tima ne misli tako: u jednom trenutku mu prilazi i šapće mu nešto nerazumljivo na uho, a zatim se udaljava.

Sljedeći dan, Mattia pronalazi poruku u Facebook chatu. Pošiljatelj je stariji dječak, a tekst je prijetnja s jasnim aludiranjem na subotnju utakmicu. Prođe dvadesetak minuta i Matiji stiže nova e-pošta na njegovu adresu e-pošte: tema je provokacija. Sat vremena kasnije stižu još četiri e-pošte s nasilnim fotografijama. Predmet je jeziv: 'Želiš li tako završiti?'

Mattia ne gubi hladnokrvnost i odlučuje to pustiti. Nada se da će starijem dječaku to prije ili kasnije dosaditi. Ali nije bilo tako. Nakon tjedan dana, Mattia počinje primati najmanje deset prijetećih poruka na Facebooku i tri različite e-pošte svaki dan, pune detalja o tome što bi mu se moglo dogoditi ako ga zateknu kako uokolo luta sam.

Mattia se počinje bojati i više ne želi izaći sam iz kuće. Odustaje čak i od uobičajene vožnje biciklom po susjedstvu, nešto što je uvijek volio raditi odmah nakon ručka.

Nakon mjesec dana, broj poruka se dodatno povećao, no Mattia o tome radije ne priča ni s kim kako ne bi ispao kukavica. Ali sada više gotovo i ne izlazi: čak i kad je u društvu, ne osjeća se sigurno, a rijetke trenutke kada je s prijateljima cijelo vrijeme provodi gledajući oko sebe, zabrinut.

"Što je? Je li sve u redu?" pita ga njegov najbolji prijatelj Francesco.

Matija situaciju podcjenjuje: prije ili kasnije taj će mu dječak prestati prijetiti. Možda."

VIDEO: #OFF4aDAY - ELEKTRONIČKO ZASTRAŠIVANJE

<https://www.youtube.com/watch?v=F6YlanWQmvs> (DULJINA 3,34)

VRIJEĐANJE PORUKAMA (FLAMING)

VRIJEĐANJE PORUKAMA se sastoji od nasilnih i vulgarnih poruka koje imaju za cilj izazvati sukobe i verbalne bitke u mrežnom prostoru između dvoje ljudi koristeći isti način.

Vrijeđanje porukama je uvreda, čista i jednostavna, napravljena na javnim društvenim mrežama i često vulgarna, možda napisana između komentara na društvenim mrežama ili na forumu, grupi za raspravu na mreži.

Paul je vrlo osjetljiv na pitanja zaštite okoliša. Već neko vrijeme na svojoj Facebook stranici dijeli članke, fotografije i videozapise koji bi, po njegovom mišljenju, trebali 'prodrmati svačiju savjest'. Na svoj način, on postiže neki učinak. Njegovi školski kolege povremeno ga ismijavaju, ali najčešće samo komentiraju 'Bravo! Bravo! '. Isto vrijedi i za obiteljske prijatelje, koji cijene njegovu predanost.

Paul je također odlučio javno podijeliti sve objave kako bi privukao više ljudi, ali nijedan nepoznati kontakt nikada nije komentirao. Međutim, jedne večeri, ispod novog članka protiv zagađenja, neočekivano se pojavljuje korisnik pod imenom Max Turbo. Prvi komentar je dugačak niz uvreda koje nemaju veze s člankom.

Paolo odluči ne odgovoriti: neki od njegovih kontakata učinit će to umjesto njega. No ipak, nitko se ne upliće, a Max Turbo nastavlja komentirati, povećavajući kreativnost svojih uvreda. Da stvar

bude gora, par njegovih školskih kolega sa zabavom komentira 'stil' nepoznatog svađalice.

U tom trenutku Paul odlučuje odgovoriti i to isprva mirno i diplomatski, pozivajući korisnika da ne psuje. No Paul dobiva suprotan učinak: Max Turbo sada se izravno obračunava s Paulom. A dječak izgubi strpljenje i počinje mu uzvraćati.

Nastaju deseci i deseci komentara. Povremeno se netko pokuša uplesti kako bi se vratio mir, ali bezuspješno, a u međuvremenu se povećava broj pristaša oba sudionika. Postoje oni koji ih tjeraju da se usude više i oni koji zauzimaju stranu. Sljedeći dan post je sadržavao više od sedam stotina komentara. Paolo ih sve ponovno čita s trunčicom bijesa i svečano obećava samom sebi da od sada više nikada neće objavljivati ništa na društvenim mrežama, pa ni one lijepe postove za zaštitu Zemlje za koje je potrošio toliko energije.

VIDEO: #OFF4aDAY - VRIJEDANJE PORUKAMA

<https://www.youtube.com/watch?v=9GLd-x1SIXs> (DULJINA 2,24)

LAŽNO PREDSTAVLJANJE/KRAĐA IDENTITETA (IMPERSONATION)

U slučaju LAŽNOG PREDSTAVLJANJA, napadač provodi pravu krađu identiteta, dobiva privatne podatke (lozinke, nadimke) koji mu omogućuju pristup tuđem računu s ciljem narušavanja njegovog ugleda ili preuzimanja istog.

"Francesco se nikada nije pridružio niti jednoj društvenoj mreži. Ide u osmi razred i gotovo svi njegovi vršnjaci su na jednoj ili više platformi. Zbog toga se ponekad osjeća isključenim iz određenih rasprava, ali tome ne pridaje veliku težinu. Zapravo, u nekim pogledima, poznat je upravo po tome što odbija ostati povezan i to izmami smiješak njegovim prijateljima koji ga vide kao 'alternativnog' klinca.

Jednog dana Stefano, kolega iz razreda, prilazi mu nasmijan i potapša ga po leđima: 'I ti si popustio, ha? Napokon si se pridružio Facebook-u'. Francesco ga zaprepašteno gleda: nije učinio baš ništa! On to pokušava zaniijekati, reći mu da griješi, ali Stefano inzistira: registriran je na Facebook-u od prethodne noći i već je poslao svim školskim kolegama zahtjev za prijateljstvo.

Francesco problijedi: mora provjeriti što se događa. Posuđuje pametni telefon od Stefana i gleda što bi trebao biti njegov profil. Na profilnoj slici je njegov omiljeni nogometaš, datum rođenja je točan. Na profilu postoji samo jedna objava: 'Napokon sam tu! Pozdrav svima!', nakon čega slijedi popis komentara dobrodošlice.

Francesco nema pojma kako se nositi s tim, osim da izjavi da je to lažni profil. Ali izjava je dočekana sa sveobuhvatnim smijehom: svi znaju da je on jedini koji nedostaje na društvenim mrežama, i naravno, Francesco laže kako bi privukao pozornost!

Sljedećeg dana situacija se pogoršava: lažni Facebook profil je u dvadeset i četiri sata poslao uvredljive poruke svim njegovim kolegama iz razreda, prijetio nekoliko učenika iz prvog razreda i dijelio 'sramotne' poveznice. Kad je Francesco ušao u učionicu, dočekali su ga mrki pogledi, a nekoliko kolega iz razreda ga je podiglo govoreći da bi se trebao sramiti onoga što je napisao. "Nisam to bio ja", ponavlja Francesco, ali nitko mu ne vjeruje.

I dok se Francesco uzalud brani, Stefano u kutu učionice ažurira svoj potpuno novi i potpuno lažni profil."

VIDEO: Lažno predstavljanje

<https://www.youtube.com/watch?v=64fCdt4kFI8> (trajanje 1,23)

ELEKTRONIČKO ISKLJUČIVANJE/OSTRACIZAM (EXCLUSION)

Elektroničko isključivanje se sastoji od dobrovoljnog isključivanja i izbacivanja nekoga iz grupe na mreži, chata, foruma ili druge aktivnosti, samo u svrhu povrijeđivanja.

Primjeri elektroničkog isključenja: ne pozvati kolegicu iz razreda u svoju razrednu grupu na WhatsApp-u ili se pobrinuti da na Facebook-u nitko ne prihvati prijateljstvo te djevojke iz teretane, jednostavno zato što ste zaključili da vam je mrska.

"Luisa je ove godine promijenila odbojkaški tim. Pridružila se ekipi djevojaka koje zajedno igraju sedam godina i još uvijek nikoga ne poznaje. Grupa je vrlo povezana i čini se da ne prihvaćaju rado pridošlicu.

Luisa je vedra i vesela djevojka i nije navikla na ovakav doček. Stoga već od prvog dana treninga nastoji uspostaviti dobar odnos sa svojim suigračicama, slušajući, miješajući se u razgovore i pomažući. Ali svaki njen pokušaj nailazi na otpor.

Jednog dana, tehničarka Betta, povjeri joj se da takav stav suigračica proizlazi iz činjenice da ona nije dio grupe tima na mreži, te je stoga "outsider". Betta joj kaže da, ako želi biti dio grupe, prvo će to morati 'zaslužiti'.

Luisa ne shvaća baš kako steći tu zaslugu, ali odlučuje uložiti što više truda: počinje udovoljavati svakoj potrebi svojih suigračica koje je mole da im donese piće, da im posudi ručnik ili češalj, da se tušira posljednja, kada je voda već hladna, i tako dalje.

Luisa to shvaća ironično, kao svojevrsni 'izazov' da pridobije njihovo povjerenje i pokušava to ne shvatiti osobno. Ali vrijeme prolazi, a ona ni nakon dva mjeseca nije dobila poziv u grupu na mreži. S druge strane, na svakom treningu sluša zabavne razgovore svojih suigračica koje pričaju o stvarima koje su 'stavile u grupu'.

Luisa počinje očajavati: iako se dobro ponašala i uvijek stavljala na raspolaganje drugima, ne osjeća se prihvaćenom. Počinje ne voljeti treninge, počinje se ne pojavljivati na utakmicama, a njezini roditelji nikako ne mogu shvatiti zašto se ugasila njena velika strast prema odbojci.

Luisa bi željela razgovarati s njima, objasniti im da bi pridruživanje toj grupi bio važan korak za nju. Ali svaki put kad pokuša, stegne joj se grlo i riječi kao da umiru..."

VIDEO: Spojena srca

<https://www.youtube.com/watch?v=lQJ4pJ0hHwQ> (trajanje 4.54)

ELEKTRONIČKO RAZOTKRIVANJE ILI PRIJEVARA I IZLAGANJE NEPRIMJERENOG SADRŽAJA (OUTING OR TRICKERY AND EXPOSURE)

Odnosi se na dijeljenje osobnih podataka, tajni ili slika na internetu; obično se osoba prijevarom nagovori da otkrije te podatke kako bi ih se potom objavilo na internetu. To se doživljava kao prava emocionalna izdaja.

Prijevara, ili obmana, je jedan od najpodmuklijih napada: sam ili sa suučesnikom, elektronički nasilnik stječe povjerenje mete (možda nudeći mu/joj pomoć da više ne bude zlostavljan!), a zatim na internetu objavi sve što rekli su jedno drugom, smijući se tome.

"Giada je vrlo sramežljiva i stekla je samo nekoliko prijateljskih veza u razredu. Maria je, s druge strane, otvorena, duhovita djevojka koja je uvijek spremna za šalu. Dečki joj se besramno udvaraju, a djevojke je gledaju s mješavinom zavisti i divljenja.

Jednog poslijepodneva Giada dobiva neočekivanu obavijest: Maria joj je napisala poruku na Facebooku! Srce joj treperi dok čita niz retke: djevojka je sastavila pravu izjavu. Kaže da joj je žao što je uvijek vidi po strani i da, ako se treba povjeriti nekome, spremna je saslušati. Giada se raduje i ne vjeruje svojim očima: Maria želi biti njezina prijateljica!

No međutim, sljedeći dan Maria je pozdravlja u prolazu, posvećujući joj jednako vremena kao i do sada. Ali nakon nekog trenutka Giada prima još jednu poruku u kojoj se Maria ispričava što nije stala i porazgovarala s njom. U školi je, kaže, previše prepreka i distrakcija, a radije bi posvetila što više vremena njihovom razgovoru. 'Bolje da razgovaramo ovdje, gdje imamo sve vrijeme ovoga svijeta'.

I tako počinje lijepo prijateljstvo, Giada se konačno počinje otvarati. Maria je sluša i daje joj savjete, posebno o njezinoj tajnoj zaljubljenosti u plavokosog dječaka treće godine koji, na sreću, ne zna ništa.

Sve ide dobro do dana kada Giada primi čudnu poruku putem Facebook-a: to je Luigi, još jedan od njezinih kolega iz razreda, koji je upućuje na javnu grupu zlokobnog imena na istoj društvenoj mreži. Zove se: 'Jadna Giada pogođena sudbinom'. Unutar grupe ima kolega iz razreda, ali i mnogo nepoznatih ljudi, a ono što ih spaja je glasno smijanje ispod objava koje su objavljene .

Ovo su snimke zaslona razgovora koje je Giada vodila s Marijom, a svaki je popraćen okrutnim komentarom. Trenutak u kojem je plavuši priznala ljubav nazivaju 'vječnim i nemogućim', dok razgovor o njezinoj sramežljivosti nazivaju 'dosadom osobno'.

Giada osjeća kako joj suze teku niz lice. Htjela bi razgovarati s Marijom, pitati je zašto je to učinila... ali te zle riječi odjekuju joj u glavi više nego ikad."

Elektroničko razotkrivanje se događa kada elektronički nasilnik objavi neugodne informacije o meti na internetu. Često se događa kada meta ostavi računalo ili pametni telefon bez nadzora i s otvorenom prijavom na društvene mreže.

"Razred se vratio sa svog dvodnevnog izleta. Učenici su još uvijek ushićeni zbog školskog praznika i cijelo vrijeme pričaju o njemu. Razredna grupa na Whatsapp-u prepuna je fotografija: svi su snimili bezbroj svojih razrednih kolega i žele ih podijeliti kako bi se prisjetili onih zabavnih i neizostavnih trenutaka koje su upravo doživjeli.

Melania, primjerice, šalje samo grupne fotografije. Na izletu je bila predmet stalnog svađanja jer je tjerala svoje razredne kolege da stanu svaka tri koraka kako bi se svi zajedno fotografirali. Alice je, pak, prvi dan fotografirala nogometnu utakmicu i njezine su se snimke jako svidjele kolegama iz razreda.

Dakle, u danima nakon povratka, Whatsapp je pun fotografija i zabavnih komentara.

Začudo, dječaci dijele nekoliko snimaka: gotovo se čini kao da nisu snimili nikakvu fotografiju. Tišinu prekida Giacomo, jedan od najsramežljivijih u razredu, koji iznenada objavljuje vlastitu fotografiju (eng. selfie) snimljenu u, kako se čini, sobi u kojoj je boravio sa svojim razrednim kolegama tijekom izleta: na snimci se vidi kako se upravo budi, s raščupanom kosom i u crveno-bijeloj pidžami. Uz fotografiju, Giacomo piše 'Zgodan sam, zar ne?'. Na odgovor nije čekao dugo, a više-manje svi odgovaraju smijehom i nasmijanim osjećajnicima.

Nitko ne bi očekivao ovu iznenadnu drskost od Giacoma: on, tako sramežljiv i suzdržan, iznenada puni razredni razgovor svojim vlastitim fotografijama. A fotografija Giacoma kako pozira ispred ogledala, grli psa ili pokazuje mišiće u vrtu, praćena je njegovom fotografijom s izleta. Svaka fotografija uvijek ima ponosan komentar i izaziva dodatni smijeh.

Ali nije Giacomo taj koji šalje fotografije jer on igra nogomet i ostavio je svoj pametni telefon u ruksaku. To nije promaklo Luki, koji se odlučio malo zabaviti jer mu se nije dalo s ostalima naganjati loptu. Stoga je zgrabio pametni telefon svog razrednog kolege i prelistavao fotografije u arhivi

uređaja tražeći one najsramotnije ili najsmješnije. Nakon što je odabrao, počeo je dijeliti fotografije i svaki put kad bi poslao novu, Luka se nasmiješio, misleći da je to fantastična šala.

Giacomo je u međuvremenu, nesvjestan što se događa s njegovim pametnim telefonom, upravo zabio gol. Odavno nije zabio gol i veselo se raduje grleći prijatelja Marka.

Šteta što još ne zna da će ga sutradan cijeli razred zvati 'selfie pozer' i da ga taj odvratni nadimak neće napustiti još mjesecima."

IZLAGANJE NEPRIMJERENOG SADRŽAJA znači otkrivanje informacija, istinitih ili iznuđenih, ili detalja koji se tiču nečijeg privatnog života, a da se osoba nije imala prilike iskupiti. Međutim, u ovom slučaju, to nije pitanje stvarnog povjerenja od strane mete.

VIDEO: Izlet i trikovi - Orta San Giulio nastavni video

https://www.youtube.com/watch?v=_aWkF3o6vrQ&t=30s (DULJINA 2,20)

SEKSTIRANJE (SEXTING)

Već u dobi od 11 godina mnogi mladi dolaze u iskušenje da snime intimne, gole ili seksualno orijentirane vlastite fotografije i pošalju iste, ili videozapisa, svojim partnerima i/ili prijateljima u grupnim razgovorima. To se zove sekstiranje i govorimo o praksi koju uobičajeno provodi 6% predadolescenata u dobi od 11 do 13 godina, od kojih su 70% djevojčice. Brojevi rastu kako se povećava dob: zapravo, između 14 i 19 godina, udio je oko 1 od 10 tinejdžera.

Izraz proizlazi iz kombinacije seksa (seks) i slanja poruka i označava razmjenu ili dijeljenje seksualno eksplicitnih tekstova, videozapisa ili fotografija koje često prikazuju samog sebe. Adolescenti često ovo ponašanje pogrešno zamijene za igru koja, međutim, može imati posljedice koje značajno mijenjaju njihove živote i eksplodiraju u dramatične situacije. U sekstiranju je dimenzija povjerenja pogrešno shvaćena i zbunjujuća. Mladi koji šire svoje fotografije misle da mogu slijepo vjerovati svojim prijateljima, ali bivaju izdani u trenutku kada veza pukne zbog svađe ili drugih razloga i fotografije se šire. Mladi koji objavljuju provokativne vlastite fotografije ne odlučuju sami kakvu sliku žele dati o sebi, već idu za onim što drugi žele vidjeti u njima. Ovaj fenomen hrani jaz između seksualne dimenzije i dimenzije osjećaja. Više ima veze s izlaganjem sebe, nego s izražavanjem emocija budući da potiče javno pokazivanje automatiziranog seksualnog ponašanja u sferi koja je oduvijek bila privatna.

Osvetnička pornografija: osveta čak i prijateljima

Dakle, djevojke su najugroženija kategorija sa stajališta širenja intimnog i privatnog materijala, a često su i mete tzv. osvetničke pornografije. Ovaj fenomen se događa kada se bivši partner osvećuje za to što je bio ostavljen ili izdan objavljivanjem materijala seksualne prirode na društvenim mrežama ili razgovorima na mreži, s jednim ciljem, a to je da naudi drugoj osobi i izloži je javnom ruglu. Može se dogoditi i u prijateljskim odnosima, gdje se objavom intimnog sadržaja osvećuje za učinjenu nepravdu. Posljedice, ne samo psihičke nego i socijalne, često su pogubne za žrtve, čak i one koje ne idu tako daleko, kao što je samoubojstvo.

Koja su karakteristična gledišta ove vrste ponašanja?

- Povjerenje: mladići/djevojke često šalju vlastite gole ili seksualno eksplicitne fotografije ili videozapise jer vjeruju osobi kojoj šalju materijal. Oni pokazuju vrlo malo svijesti o tome da bi se taj isti materijal, ako bi se odnos (prijateljstvo ili par) pogoršao ili raspao, mogao širiti kao osveta za ono što se dogodilo.
- Prodiranje: mogućnosti koje nudi nova generacija mobilnih telefona omogućuju dijeljenje vlastitih ili tuđih fotografija s više ljudi istovremeno, višestrukim slanjem, dijeljenjem na društvenim mrežama, širenje na mreži.
- Postojanost fenomena: materijal postavljen na internetu može dugo ostati dostupan na mreži. Djeca, koja odrastaju uronjena u nove tehnologije, nisu svjesna da se fotografija ili videozapisi rašireni internetom možda više nikada neće ukloniti.
- Nesvjesnost: djeca često nisu svjesna da razmjenjuju materijal o seksualnom zlostavljanju djece.

Potreba za pojavljivanjem i 'biti viđen' pomaže objasniti, ne samo porast broja pretplata na društvenim mrežama, već i stalnu potrebu za fotografiranjem samih sebe.

Prema nedavnom istraživanju na više od 15.000 talijanskih mladića/djevojaka (2014.), jedan od četiri snimi barem jednu fotografiju dnevno, 85% podijeli barem nekoliko njih na društvenim mrežama, a 53% koristi programe za uređivanje fotografija prije objave njihovih fotografija (53%, ili 1 od 2 dječaka) (Doxa djeca, 2014). Isto istraživanje pokazalo je da 36% mladića/djevojaka poznaje nekoga tko je isprobao sekstiranje, a 13% mladića/djevojaka prijavilo se ili preuzelo aplikaciju za spojeve (među dječacima 17%).

Nedavno istraživanje (2013.) Europske telefonske linije za pomoć (Kids Help Phone) sa svojim korisnicima otkrilo je da su sekstirali (redom od najčešće do najrjeđe):

- zbog zabave ili za seksualni užitak: "Radim to iz zabave".
- kao rezultat pritiska drugih: "Radim to jer su me više puta tražili".
- kako bi dali nešto od sebe osobi koja im se sviđa: "Ja to radim za svog dečka".
- zbog istraživanja vlastite seksualnosti: "Bio sam znatiželjan".
- iz šale ili zbog suzbijanja dosade: "To je igra između prijatelja".

Također je važno znati da ovaj fenomen pogađa i dječake i djevojčice, iako pretežno dječaci šalju i primaju seksualno motivirane poruke. S druge strane, 9 od 10 roditelja smatra nemogućim da se njihovo dijete skine i svoje slike/videozapise stavi na internet (izvor: Eurispes, 2012).

VIDEO: Flavijino svjedočenje žrtve sekstiranja

<https://www.youtube.com/watch?v=NA0bBiWE-OE>

UCJENA NA TEMELJU SEKSUALNOG SADRŽAJA (SEXTORTION)

Seksualno iznuđivanje ili ucjena na temelju seksualnog sadržaja sastoji se od prijetnje da će se privatni podaci mete učiniti javnim, osim ako meta ne plati novac iznuđivaču. U digitalnom dobu informacije mogu uključivati dijelove seksualnih tekstualnih poruka (sektove), privatne fotografije, pa čak i videozapise. Kriminalci uglavnom traže novac čak i ako ponekad traže još više kompromitirajućeg sadržaja (pošaljite nam više ili učinite sve javnim). Većina meta nisu mladići/djevojke - prema podacima policije, 2017. godine, od više od tisuću žrtava u toj dobi, samo 25 njih bilo je između 14 i 18 godina. Iako, sklonost vrlo mladih da ne traže pomoć policije može utjecati na ovu statistiku - jer oni su onaj dio populacije koji nema novca za trošenje. Unatoč tome, oni ostaju savršena meta jer se u adolescenciji njeguju nove vrste odnosa, obično bez ikakvog vodstva. Rezultat može biti san elektroničkog kriminalca: mnogo informacija koje bi trebale biti zaštićene, ali nisu, a koje pripadaju ljudima koji su emocionalno ranjivi i lako se posramljuju. Žrtve se boje javne osude; traženje pomoći značilo bi otkrivanje tajni koje očajnički pokušavaju sakriti. A mladi su vrlo ranjivi. Seksualno iznuđivanje može uzrokovati ozbiljnu psihičku štetu ili čak pokušaje samoubojstva (barem četiri su dokumentirana u Italiji).

ORUŽJA ELEKTRONIČKOG NASILNIKA:

RATOVI UPOZORENJA: ratovi izvješća, često lažnih, kako bi se elektronički račun mete zatvorio (uglavnom se koristi u slučajevima isključenja).

IME NA PROFILU: ocrnjivanje mete lažnim predstavljanjem, korištenjem sličnog korisničkog imena

TEKSTUALNI RAT/RAT PORUKAMA: grupa koja se udružuje protiv pojedinca i šalje stotine tekstualnih poruka s telefonskog broja mete

INTERNET ROLLING: Stvaranje anketa na mreži čiji je cilj nekoga uvrijediti. (npr. 'tko je najveći gubitnik u razredu') .

E-POŠTA BRZO PRIPRAVLJENE E-PORUKE: mete se postavljaju među korisnike reklamnih ili pornografskih stranica.

1.7. Uzroci zlostavljanja i elektroničkog nasilja

1.7.2 Uzroci elektroničkog nasilja

Pretjerano korištenje interneta, pristup internetu bez nadzora odrasle osobe i korištenje nasilnih video igrica mogu se smatrati nekim od uzroka elektroničkog nasilja.

Meta je obično netko tko koristi internet češće od svojih vršnjaka i stoga je vjerojatnije da će biti meta elektroničkih CYP-ova uključenim u zlostavljanje.

Prva mjera opreza svakako može biti korištenje računala u središnjem dijelu kuće gdje roditelji mogu nadzirati surfanje internetom. Neosvijestjenost djece o širenju fotografija, videozapisa i osobnih podataka također je opasna sastavnica koju ne treba podcjenjivati: oni svoje informacije često dijele previše površno, čineći ih dostupnima i raspoloživima svima.

Naposljetku, korištenje nasilnih video igara ima usmjerenost da u elektroničkom CYP-u koji se bavi nasilničkim ponašanjem ojača ideju da se uvrede i prijetnje na internetu mogu smatrati samo igrom, a ne stvarnim virtualnim nasiljem.

Obitelji CYP-ova uključenih u zlostavljanje i elektroničkih CYP-ova uključenih u zlostavljanje često su sredine koje opisuju neprijateljska agresivna klima, gdje postoji nisko prihvaćanje njihove djece ili gdje su na snazi pretjerano autoritarni i nasilni obrazovni modeli. U nekim slučajevima roditelji su pretjerano popustljivi ili pretjerano bezobzirni za obrazovne potrebe svoje djece. To neke od njih može navesti da zauzmu promjenjive stavove i ponašanje, što također može imati ozbiljne posljedice na druge.

Štoviše, u nekim okolnostima nedosljednost između postupaka i odgojnog ponašanja može dovesti do razvoja posebno agresivnog ponašanja kod djece ili mladih jer nisu u stanju predvidjeti reakcije svojih roditelja te prepoznati tuđe: određene stavove ili riječi, koje se predstavljaju kao bezazlene, oni ih tumače kao uvredljive ili nasilne te stoga zaslužuju kaznu. To bi objasnilo njihovo snažno neprijateljstvo prema drugima i njihovo neopravdano nasilje nad vršnjacima i odraslima.

Važno je istaknuti da je obitelj CYP-a koji je uključen u nasilničko ponašanje ili elektroničkog CYP-a koji je uključen u nasilničko ponašanje, također obitelj koja doživljava poteškoće. Općenito, kad su mladi toliko agresivni i protive se društvenim pravilima, to je zato što čak i unutar njihove obiteljske stvarnosti postoje problemi u kojima nema određenih pravila. Često mladi ljudi, ne samo da doživljavaju stanje ekstremnog zanemarivanja, autonomije i samodostatnosti bez brige, nego i žive u okruženju bez jasnih i određenih pravila.

1.7.1 Uzroci zlostavljanja

Individualni, obiteljski i društveni konteksti su rizični čimbenici koji utječu na ponašanja djece i određuju agresivnost CYP-a koji je uključen u nasilničko ponašanje.

Na individualnoj razini, može se odnositi na temperament, sklonost prema nasilnim igrama, utvrđenu dijagnozu (ili sklonost) prema poremećaju pažnje i hiperaktivnosti, ograničene sposobnosti i vještine rješavanja problema. Kod djece koja imaju sklonost da budu 'otresita' i imaju 'jaku narav' veća je vjerojatnost razvoja nasilničkog ponašanja u budućnosti. Iako to nije sigurno, na statističkoj razini je dokazano da djeca koja su otresita, s vremenom imaju sklonost biti agresivnija i imaju manifestacije sklone nasilničkom ponašanju: djeca koja vole 'kontaktne igre', koja su stalno spremna istupiti u bilo kojoj situaciji, koji nisu sramežljivi. Oni, s druge strane, koji su mirnijeg temperamenta i opisani kao sramežljivi, skloni riziku, ukratko - klasični 'dobar dečko', teže će razviti takve stavove. To su očito postoci: to je više-manje vjerojatno, ali nije 'izvjesno' ili 'isključivo'. Sklonost igrama i manipulativnim stavovima također predstavlja još jedan predispozicijsko sredstvo za razvoj nasilničkog ponašanja. Naposljetku, prisutnost ograničene kompetencije za rješavanje problema (to je sposobnost pronalaženja učinkovitijih i prikladnijih rješenja kao odgovor na radnje koje su poduzeli drugi) može se smatrati rizičnom karakteristikom: subjekt zapravo ne uspijeva na primjeren način uspostaviti odnos s drugima jer on ili ona ne posjeduje alate za to.

Analizirajući dijagnostičko grupiranje 'poremećaja nedostatka pažnje i ometajućeg ponašanja' u DSM-u (Dijagnostički i statistički priručnik za mentalne poremećaje), lako je vidjeti kako zlostavljanje može prijeći granicu između poremećaja ponašanja i poremećaja prkosnog suprotstavljanja.

Poremećaj ponašanja karakterizira ponavljajući i konstantni obrazac ponašanja u kojem se krše temeljna norme ili prava drugih, ili društvena pravila. Ovakav tip ponašanja prisutan je u različitim okruženjima i može izazvati klinički značajno oštećenje društvenog, školskog ili obiteljskog funkcioniranja.

Djeca i adolescenti mogu pokazivati nadmoćno, prijeteće ili zastrašujuće ponašanje; mogu biti fizički okrutni prema ljudima ili životinjama; namjerno oštetiti tuđu imovinu i sl.

Afektivna sfera je ugrožena, zapravo, kada subjekt provodi nasilnu radnju, on/ona ne osjeća grižnju savjesti ili empatiju prema svojoj meti, već reagira duboko frustrirano i visoko reaktivno na podražaje, idući tako daleko da poćini stvarno nasilja (DSM-5 American Psychiatric Association, 2014).

S druge strane, oporbeni izazovni poremećaj (ODD), ne manifestira se činovima izravne agresije, već negativnim, prkosnim, neposlušnim i neprijateljskim stavom prema autoritetima, osobito odraslima. Neprijateljstvo i provokacija izražavaju se ustrajnom tvrdoglavošću, otporom prema izravnim uputama i nespremnošću na kompromis, predaju ili pregovore s odraslima i vršnjacima (DSM-5 American Psychiatric Association, 2014). Ova vrsta poremećaja je manje ozbiljna od prethodne, ali može prerasti u poremećaj ponašanja kada se preoblikuje iz ponašanja prirodnog za određenu razvojnu fazu u abnormalno i trajno protivljenje, što utječe i na društvene odnose i na uspjeh u školi (DSM-5 American Psychiatric Association, 2014). Postoje mnogi teorijski modeli koji su pokušali objasniti agresiju i zlostavljanje, a kako bi bolje razumjeli čimbenike nevolje ili devijantnosti, istraživači su se obično usredotočili na dvije linije istraživanja: s jedne strane, izrazito ekološki pristup koji pripisuje uzročno podrijetlo 'devijantnog' ponašanja na socio-obiteljske čimbenike; ali s druge strane, nalazimo genetsko-biološki pristup koji smanjuje čimbenike rizika na sastavne komponente pojedinca (Rutter, Giller i Hagell, 1998). Istraživanja su naglasila da, i teorija socijalnih odnosa i teorija socijalne kontrole, ukratko sadrže glavne čimbenike devijantnosti (Patterson, Reid i Dishion, 1992). Obje teorije tvrde da je osobnost djeteta strukturirana iz odnosa s roditeljima, koji postaju posrednici ustaljenih vrijednosti, a posljedično i stjecanja kontrolnih funkcija (ibid.). Upravo teorija privrženosti (Bowlby, 1989) pojašnjava kakvu zaštitničku ulogu, zdrav odnos s odgajateljem, može preuzeti u djetetovom razvoju. Odnosno, koliko konfliktni odnos može dovesti do poteškoća u procesu razvoja. Štoviše, ne treba zaboraviti veliki korpus literature koja pokazuje kako će epizode zlostavljanja, pretrpljene i počinjene u djetinjstvu i adolescenciji, vrlo vjerojatno dovesti do ozbiljnih poremećaja ponašanja u kasnoj adolescenciji i odrasloj dobi (Menesini, 2000). Oliverio Ferraris (2008) sažima izvorne uzroke progoniteljskih djela navodeći da se zlostavljanje temelji na obiteljskoj nelagodi koja navodi osobu na uznemirujuće ponašanje uglavnom iz dvije različite motivacije: učenja i osvete. U prvom slučaju, u razredu osoba ponovno predlaže model nasilnog ponašanja koji je naučila od svoje obitelji. U drugom, on/ona obnavlja ono što je naučio kao meta agresije, ali mijenja svoju ulogu. Ove su teorije temeljne za razumijevanje fenomena zlostavljanja, ali ako se razmatraju pojedinačno, nisu iscrpne. Zapravo, ova vrsta agresivnog ponašanja ne ostavlja mjesta za unilinearne kauzalne modele, jer se pojavljuje kao višekomponentni fenomen koji je rezultat međudjelovanja

brojnih distalnih i proksimalnih čimbenika, koji objašnjavaju ne samo različite tipove, već i različite evolucijske putanje i višestruke stope stabilnosti ili promjene tijekom vremena (Fedeli, 2007). U tom smislu, važna varijabla koja se često podcjenjuje je razdoblje početka nasilničkog ponašanja, temeljni pokazatelj kroničnosti i/ili prolaznosti fenomena tijekom vremena. Agresivne radnje, koje se javljaju u adolescenciji poprimaju prije svega relacijsku vrijednost s ciljem da pojedinac preuzme identitet, ulogu i položaj unutar grupe te je stoga njihova priroda čisto situacijska i vremenski ograničena (Vitaro, Tremblay, & Bukowski, 2001). Čak i ako je određena faza početka, već sama po sebi obilježena poremećajima i promjenama, privukla pozornost znanstvenika na kritičnosti koje se mogu istaknuti u prethodnim fazama razvoja.

U obiteljskom okruženju, osobito agresivno ponašanje roditelja ili netočni odgojni stilovi kao što su popustljiviji ili pretjerano autoritativni, rastreseni ili autoritarni, mogu dovesti do zlostavljanja.

Roditelji koji često imaju agresivne stavove ili često pribjegavaju nasilju daju pogrešan uzor. Iz tog razloga, djeca koja žive u neprijateljskim obiteljskim okruženjima imaju veću vjerojatnost da će kasnije razviti nasilničko ponašanje. Stoga su obitelji, u kojima su granični ili jasno delinkventni

stavovi široko rasprostranjeni, okruženja s većim rizikom. Ali također, nedostatak pažnje prema navikama, potrebama, strastima i interesima svoje djece, te odgojna nezainteresiranost ili nesudjelovanje, utječu na razvoj i ponašanje djece: ponekad su roditelji potpuno nespremni za ono što se njihovoj djeci svakodnevno događa.

Također, nametanje strogih pravila s njihove strane, koja se zatim ne provode, obećanja o kaznama/mjerama koje se zatim ne poduzimaju, ili čak pretjerane reakcije koje se izmjenjuju sa stavovima ravnodušnosti, dovode do porasta lošeg ponašanja djece koja zbog toga nisu u potpunosti sposobni shvatiti i razumijeti ozbiljnost svojih postupaka.

Grupa prijatelja, školsko okruženje i društveno okruženje utjecajni su čimbenici na društvenoj razini.

Prije svega, zlostavljanje je također grupni fenomen karakteriziran posebnom dinamikom, u kojoj odlučujuću ulogu ne igraju samo CYP-ovi uključeni u zlostavljanje i mete, već i svi oni koji izgledaju kao neuključeni ili podržavatelji jednog ili pak drugog (Salmivalli, Lagerspetz, Bjorkqvist, Osterman i Kaukiainen, 1996). Grupa, u takvim situacijama, poprima izgled monade (Anzieu, 1986), funkcionirajući kao samoodrživa jedinica u potrebi svojih članova da podržavaju međusobne tjeskobe kroz dijeljenje. Grupiranje adolescenata posebno ima težnju preuzeti samoreferentni zadatak koji se tiče dobrobiti grupe. Dijeljenje stoga postaje identificirajuće i definirajuće stanje grupe, izvana ostavljajući privid prijetećeg. Stoga, u stalnom međudjelovanju između onih iznutra (koje treba zaštititi) i onih izvana (neprijatelja), djelo postaje izraz unutarnje frustracije koja se mora isprazniti, ukloniti prema nečemu drugom osim prema sebi: meti (Ingrascì & Picozzi, 2002). Kao kolektivni fenomen, ne može se odvojiti od konteksta u kojem se odvija - školi (Lagerspetz, Bjorkqvist, Berts i King, 1982). U ranom istraživačkom radu Olweusa (1983), provedenom na više od 130 000 norveške djece u dobi od 8 do 16 godina, autor je otkrio da je 15% učenika bilo uključeno, bilo kao sudionici ili mete, u nasilničko ponašanje u školi. Naknadna istraživanja potvrdila su učestalost i nadmoć ovog fenomena u školama. U Italiji, prvi podaci prikupljeni 1990-ih na uzorku od 1379 učenika u dobi od 8 do 14 godina pokazuju da je 42% učenika u osnovnim školama i 28% u srednjim školama izjavilo da je bilo zlostavljano (Menesini, 2003). Ove studije stoga omogućuju da se istakne kako škole mogu postati moguća mjesta progona i nasilja (Petrone & Troiano, 2008) i kako se uključeni subjekti mogu sažeti u tri kategorije: CYP uključen u nasilničko ponašanje, meta i grupa.

Unutar grupe, CYP koji se bavi nasilničkim ponašanjem često traži prijatelje koji ga/ju mogu podržati i odobravati njegovo/njezino ponašanje. Naime, kada se upušta u agresiju prema slabijim pojedincima, dobiva pozornost i odobravanje svojih vršnjaka koji ga/je vide kao hrabrog, kao 'heroja'. To u njemu/njoj izaziva zadovoljstvo i ispunjenje, što ga/ju navodi da ponovno ponovi svoja djela. Ovaj stav, koji također može biti zarazan i ponavljan od strane promatrača, teži promicanju i prihvaćanju oblika nasilničkog ponašanja: jedno govori o 'društvenoj zarazi', dok druga djeca, da bi

se potvrdila u grupi, slijede CYP-ove uključene u primjer nasilničkog ponašanja.

Na obrazovnoj razini ključna je veza između škole i obitelji. Zapravo, baš kao što stav roditelja kod kuće utječe na ponašanje njihove djece, stav učitelja također utječe na njihovo ponašanje u školi. Učitelji će stoga nastojati surađivati s roditeljima u provedbi ispravnog odgoja djece te se moraju ponašati dosljedno, osuđujući i strogo kažnjavajući nasilničke stavove koji se javljaju u školi.

Pod društvenim okruženjem, mislimo na javni kontekst u kojem dijete svakodnevno živi i u kojem komunicira. Često, kada se govori o stvarnostima u kojima postoje očiti oblici nelagode i subkulturni fenomeni, stil roditeljstva ima težnju upućivanja na to da djeca više usvajaju 'ponašanje žestokih momaka/tvrdo ponašanje'. U nekim kulturama, CYP koji je uključen u nasilničko ponašanje, smatra se 'herojskim' subjektom koji je sposoban zaslužiti poštovanje i poštivanje svih te se stoga uspoređuje s modelom koji treba slijediti i kome se treba diviti. Stoga, kako bi se spriječilo da takvo ponašanje s vremenom učvrsti agresivne ili nepravedne stavove djece, prije svega ih je potrebno ne podcjenjivati te istupiti učinkovitim i primjerenim radnjama koje teže zaustavljanju njihova razvoja.

Ključna gledišta kao što su svijest o patnji drugih i uvažavanje empatije (zajedno sa poznavanjem emocija) treba naglasiti i u obiteljskom i u školskom okruženju.

1.8 Društvene posljedice zlostavljanja i elektroničkog nasilja

Posljedice koje proizlaze iz ove pojave razlikuju se ovisno o osobi o kojoj se govori. CYP uključen u nasilničko ponašanje, ako se ponavlja tijekom vremena, postaje sastavni dio njegove/njezine osobnosti. Tada dolazi do ispunjenja stereotipa.

Kratkoročno, moguće posljedice za CYP-ove uključene u zlostavljanje odnose se na manifestaciju poremećaja ponašanja zbog nemogućnosti pridržavanja pravila, pogoršanje ili loš uspjeh u školi te poteškoće u uspostavljanju odnosa s drugima.

S druge strane, dugoročno gledano, ponašanje CYP-ova uključenih u zlostavljanje može dovesti do antisocijalnog i devijantnog ponašanja, uključujući kriminal, vandalizam, zlouporabu opojnih sredstava, opetovane neuspjehe i povezano s tim - napuštanje škole, nasilje u obitelji i agresiju na poslu.

Ostale posljedice dogodit će se u meti zbog pretrpljenog nasilja.

Podaci Nacionalnog opservatorija za adolescente govore sami za sebe. Među adolescentima koji su bili mete elektroničkog nasilja (6,5%), 65% je reklo da se osjeća DEPRESIVNO ili tužno, 30% izvršilo je SAMOPORAŽAVAJUĆE PONAŠANJE, 40% je razmišljalo o tome da sve okonča, a 11% je čak pokušalo samoubojstvo.

Općenito, meta će postati sve nesigurnija i tjeskobnija do točke depresije. Osjetit će snažnu želju za bijegom od stvarnosti, dramatično će mu pasti samopouzdanje, a svoju unutarnju nelagodu lako će somatizirati čak i fizički. U teškim slučajevima, osjećaj depresije i tuge može dovesti do pokušaja samoubojstva.

Kratkoročno, najuočljivije posljedice mogu se odnositi na fizičke simptome kao što su česti bolovi u trbuhu ili glavobolje, koji se javljaju posebno ujutro prije odlaska u školu. Osoba koja je meta može osjetiti poteškoće u koncentraciji ili učenju, s očitim i posljedičnim padom u školskom uspjehu.

Nadolazeći psihološki simptomi uključuju:

- poremećaje spavanja ili noćne more
- tjeskobu ili napadaje panike
- nisko samopouzdanje
- obezvređivanje vlastitog identiteta.

To bi također imalo društvene posljedice jer bi se meta tada nastojala odvojiti od drugih i nemati nikakav odnos sa svojim vršnjacima.

Područja u kojima je istaknuta zabrinutost meta zlostavljanja i internetskog nasilja su:

PODRUČJE PONAŠANJA:

- Autoagresija
- Samoozljeđivanje (namjerno ozljeđivanje sebe)
- Otpor prema odlasku u školu u mjeri do napuštanja škole
- Samoubojstvo

AFEKTIVNO-RELACIJSKO PODRUČJE:

- Nedostatak samopoštovanja
- Anksioznost
- Depresija
- Nedostatak povjerenja u druge
- Samoizolacija
- Emocionalna nestabilnost
- Usamljenost

DRUŠTVENO PODRUČJE:

- Odbijanje vršnjaka i odbijanje rekreativnih aktivnosti

KOGNITIVNO PODRUČJE:

- Poteškoće u koncentraciji
- Problemi s učenjem
- Pad uspjeha u školi

PSIHOSOMATSKO PODRUČJE:

- Nesanica
- Noćne more
- Noćna buđenja
- Glavobolje
- Bol u trbuhu
- Slabo zdravlje

Dugoročno gledano, podnošenje nasilja može dovesti do pojave simptoma depresije, autodestruktivnog ponašanja, napuštanja škole, zatvaranja i odvajanja od drugih. Zapravo, mete teško mogu razgovarati o svom problemu s odraslima ili prijateljima: srame se jer misle da su slabi, nesposobni reagirati te da bi izbjegli osudu odraslih, radije skrivaju problem i sami podnose bol.

Naposljetku, posljedice mogu pogoditi i moguće pomagače, podržavatelje i autsajdere u kojima se uspostavlja duboki osjećaj nepovjerenja prema drugima: shvaćaju da svatko prvo misli na 'svoja posla' te dolaze do zaključka da uvijek pobjeđuje najjači, čak i ako je ono što rade pogrešno.

Keaton Jones i mete nasilja u odrasloj dobi

Internet je definitivno vrtlog informacija i biti uvučen u njega pitanje je trenutka: kad se nađete u vrtlogu, gotovo je nemoguće izaći van, a ako neka vijest postane viralna, to je kao da vam se život projicira na ogromnom platnu u svjetskoj kinematografiji. Tko zna je li majka Keatona Jonesa bila svjesna ovog učinka korištenja interneta kada je prije nekoliko dana objavila video sa svojim sinom: u videozapisu se srednjoškolac do suza žalio kako ga zlostavljaju kolege iz razreda i kako je prestravljen što se mora vratiti u kafeteriju, gdje se dogodila većina napada. VIDEO

https://www.youtube.com/watch?v=0zZh41_WJUU

Biti meta CYP-ova koji se bave zlostavljanjem može se smatrati oblikom zlostavljanja djeteta, na isti način kao i roditeljsko zlostavljanje i zanemarivanje, zbog negativnog utjecaja na dobrobit žrtve i rizika od razvoja problema s mentalnim zdravljem. Opseg zlostavljanja može biti prava trauma jer uzrokuje dugotrajne promjene u mozgu: povećava proizvodnju hormona stresa, poput kortikosterona, koji u velikim količinama može ostati u mozgu dugo nakon izlaganja zlostavljanju. Ti se hormoni koncentriraju u područjima mozga koja obrađuju podražaje povezane s potkrepljenjem: to, zajedno s drugim čimbenicima, može povećati rizik od zlorabe supstanci, kao što se događa s drugim vrstama kroničnog stresa.

Čitajući ovakve vijesti, netko bi mogao pomisliti da je zlostavljanje problem ograničen na djetinjstvo i adolescenciju. Zapravo, čovjek obično ne zastane i pomisli da će djeca poput Keatona jednog dana biti odrasli i da svi nosimo ruksak napravljen od naših iskustava u našim životima. Negativna iskustva, baš kao i ona pozitivna, zauvijek će biti dio nas te, u slučaju meta zlostavljanja, mogu biti težak teret za nošenje.

Ono što proizlazi iz istraživanja je da su učinci zlostavljanja mjerljivi tijekom cijelog života, s negativnim posljedicama na mentalno, fizičko i kognitivno zdravlje, društveno funkcioniranje, pa čak i ekonomsku stranu. Mete, osobito muškarci, pokazuju ozbiljnije simptome depresije i niže samopouzdanje u ranom dijelu svog života odrasle osobe. Suicidalne ideje također su češće, dok općenito odrasle osobe, koje su jednom bile izložene zlostavljanju, prijavljuju nižu kvalitetu zdravlja i života. Ne samo da osjećaju manje zadovoljstva, već, bivše mete, ne vide poboljšanje u budućnosti. S ekonomske strane također se pokazuju negativne dugoročne posljedice: niža razina školovanja, nezaposlenost, niže plaće. Sa stajališta društvenih odnosa manja je vjerojatnost

sklapanja braka ili života s partnerom, postojanja prijatelja s kojima bi mogli imati blizak odnos, dobivanja socijalne podrške u slučaju bolesti.

Utjecaj zlostavljanja je stoga sveprisutan: mnoga područja života meta zlostavljanja su negativno pogođena, a učinci su vidljivi dugoročno. Stoga je neophodno da se epizode zlostavljanja zaustave, ali i da se mete naknadno podrže kako bi se, ne samo smanjio opseg psihičke (u nekim slučajevima i fizičke) patnje, već i kako bi se povećala vjerojatnost da postanu odrasli s kvalitetom života usporedivog s onima koji nisu morali pretrpjeti takvu traumu. I zašto ne, imali pozitivniji pristup: kao što je često slučaj, nije negativan događaj taj koji ima najznačajniji utjecaj na živote ljudi, već korištenje vlastite otpornosti, odnosno sposobnosti da se s takvim događajem nosimo i nadvladamo te ga pretvorimo u priliku za osobni rast.